

Veneranda Stramkale: «Esmu ļoti laimīga un gandarīta par izvēlēto dzīves ceļu»

Jana Skrivļa-Čevere

Blākus Viļāniem, netālu no šosejas, pie Maltas Bupes, mežu ielokā atrodas Latgales lauksaimniecības zinātnes centrs un tā lauki. Te kopā ar saviem kolēģiem un domubiedriem pētījumus veic Veneranda Stramkale – lauksaimniecības doktore, Latvijas Lauksaimniecības universitātes pārraudzībā esošā zinātniskā institūta «Agroresursu un ekonomikas institūts» vadošā pētniece Laukaugu selekcijas un agroekoloģijas Viļānu nodaļā. Viņas pētnieciskais darbs aptver visdažādākos laukaugus, bet sirds darbs noteikti ir eļļas un šķiedras linu un vietējo Latvijas kaņepju ģenētisko resursu izpēte un saglabāšana.

Veneranda Stramkale un viņas dēls Aldis Stramkalis ir Lauku dienu, kas jau kopš 2000. gada ik gadu jūlija sākumā norisinās Viļānos, idejas autori. Viņa ir Viļānu Goda pilsonē, apbalvota ar IV šķiras Atzinības krustu 2010. gadā, bet 2018. gadā Zemkopības ministrijas rīkotā lauksaimnieku konkursa «Sējējs» laureātu godināšanas ceremonijā saņēma balvu nominācijā «Par mūža ieguldījumu lauksaimniecībā».

Titulus, amatus un apbalvojumus varētu uzskaitīt vēl un vēl, bet pašos pamatos Veneranda ir sirdssilts cilvēks, kurš ir atradis savu aicinājumu, savu mīlestības darbu un ļoti labprāt dalās savā pieredzē un zināšanās ar ikvienu, kurš vēlas un ir gatavs uzklaust.

«Teju no dzimšanas esmu saistīta ar laukiem»

Veneranda Stramkale savu dzīvi ar lauksaimniecību saista nu jau 57 gadus, kopš absolvēja toreizējo Latvijas Lauksaimniecības akadēmiju. Jau toreiz viņa saprata, ka grib nodarboties nevis ar teorijām, bet gan praksi, ko apliecina arī diplomdarba tēmas izvēle – «Kukurūzas un lopbarības pupu mistri – dažādas izsējas normas un iegūtās barības kvalitāte», kas, kā atzīst pati zinātniece, ir aktuāls vēl aizvien, jo šobrīd kukurūzu audzē daudzi zemnieki.

«Ja citi izvēlējās kārtot kompleksos eksāmenus, es izvēlējos izstrādāt praktisko diplomdarbu – veicu izmēģinājumus ar dažādām kultūrām, bija ļoti interesanti un biju patiešām apmierināta, neskatoties uz dažādiem sarežģījumiem, piemēram, darba vadītāju maiņu. Man tas darbs nebija grūts, likās saistošs un interesants, jo bija saistīts ar laukiem, un es pati teju no dzimšanas esmu saistīta ar laukiem, augsni un augiem,» atmiņās dalās pētniece.

Pēc skolas beigšanas gan bijušas citas ieceres studijām: «Mans dzīves sapnis bija būt skolotājai, bet skolotājas mani no tā atrunāja. Skolas gados biju fizikultūriete, vairākās disciplīnās rajonā bija pirmā vieta, nolēmu, ja reiz tur ir panākumi, iešu to studēt, bet arī no šīs izvēles mani atrunāja – sievietēm tas esot grūti, neiespējami. Tā nu palika vienīgā iespēja, ko es zināju, kas man ikdienā bija apkārt – izvēlējos studēt lauksaimniecību.»

Tomēr sapnis par skološanu vismaz daļēji ir īstenojies – Veneranda Stramkale gan dažādus seminārus organizē, gan arī, viņas vadībā ir izstrādāti bakalaura maģistra un doktora darbi.

Savas izcilās organizatora spējas Veneranda pierādījusi, kopā ar savu komandu organizējot Lauku dienas Viļānos, kas ir patiešām vērienīgs pasākums ar milzīgu apmeklētāju skaitu, ap 60 firmu tehnikas demonstrējumiem uz lauka utt. Šogad pandēmijas dēļ tās gan notika ierobežoti, bet cerība uz lielu pasākumu nākamgad ir.

Ideja par tām radusies, aktīvi sadarbojoties ar apkārtējiem uzņēmējiem, pirmsākumos – toreizējo «Rēzeknes dzirnavnieka» ģenerāldirektoru Aivaru Tjarvi. Pamātā bija interese un vēlme saprast, ko ieteikt zemniekiem audzēt. Lauku dienas un zinātnes centra veiktie izmēģinājumi, varētu teikt, bija viens no ziemas kviešu, vēlāk arī vasaras

kviešu audzēšanas Austrumlatvijas reģionā veicinošajiem faktoriem, jo līdz tam mūspusē no graudaugiem dominēja rudzi, mieži, auzas u.c. kultūras.

«Visu darām paši – ar savām rokām»

Katru gadu no pat agra pavasara līdz vēlam rudenim, no aprīļa līdz oktobrim, Latgales lauksaimniecības zinātnes centrā darbu ir pilnas rokas. Šogad te audzēta 21 kultūra, 194 šķirnes, veikti 39 izmēģinājumi, 398 varianti un kopumā bijuši 1592 lauciņi. Turklāt tas viss tiek kopts, lolots, uzturēts perfektā kārtībā – lai jebkurā brīdī var centra apmeklētājiem parādīt jebkuru izmēģinājumu –, viss pētīts un aprakstīts pašu rokām un pašu spēkiem. Centrā šobrīd ir septiņi darbinieki, un, kā atzīst Veneranda: «Mums nav ne priekšnieku, ne vietnieku, ne traktoristu, ne apkopēju – visu darām paši. Ar savām rokām.»

Tik apjomīgiem darbiem, protams, arī zemes vajag daudz. Tā tiek nomāta no apkārtējiem zemniekiem, jo savulaik, mainoties Viļānu selekcijas izmēģinājumu stacijas īpašniekiem, zinātnēi faktiski neatstājuši nevienu hektāru zemes. To atminoties, jūtams liels rūgtums pētnieces balsī, ko gan tūlīņ nomaina prieks par to, ka tomēr izdevies nenolaist rokas un ar dēla – Alda Stramkaļa, kurš gājis mammas pēdās un nu ir Agroresursu un ekonomikas institūta Laukaugu selekcijas un ģenētikas nodaļas Viļānu daļas zinātniskais asistents, palīdzību viss sāksis teju no jauna – izveidota SIA «Latgales lauksaimniecības zinātnes centrs», kas tagad atrodas Priekuļu pētniecības centra paspārnē – kā Viļānu daļa.

Mīlestība un lepnums skan Venerandas balsī, runājot par dēlu: «Dēlam ļoti interesēja tehnika. Bija tā, ka es saku – izej, bērniņ, no garāžas kaut drusku saulītē pastaigāt, bet viņš atbild – nē, mamma, es vienu darbu daru, bet par otru jau domāju. Aldis pabeidza universitāti ar izcilību, bet tā nu tai dzīvē sanāca, ka nevarējām bez viņa iztikt un viņš atnāca mums palīdzēt. Tā mēs te laukos uzbūvējām nelielu mājiņu un daļu nepieciešamo saimniecības ēku, arī zinātnes centrs ir tepat.»

«Linu audzēšanas pieredze – jau no bērna kājas»

Centrā ir arī bioloģiskais lauks, kurā tiek izmēģināti gan daudzu šķirņu kartupeļi, gan pākšaugi, gan graudaugi – ziemāji un vasarāji.

Kopumā visvairāk tiek audzēti graudaugi, īpaši ziemas un vasaras kvieši, kas pamatojams ar to ekonomisko izdevīgumu un labo cenu, ja kvalitāte ir laba. Bet labas kvalitātes iegūšanai priekšnosacījums ir pavisam vienkāršs – «kvalitāti var iegūt tikai tā, ja tiek ievērota ieteiktā audzēšanas tehnoloģija,» uzsver Veneranda.

Tomēr vismīļākā kultūra viņai ir lini: «Visvairāk savā dzīvē esmu strādājusi ar liniem. Liniem ir izveidota arī šķirne «Viļāni», kas ir tāda vienīgā Baltijā (*tā tapa kā dāvana Latvijai 100. dzimšanas dienā, jau vairāk nekā 80 gadus Latvijā nebija selekcionēta un reģistrēta neviena linu šķirne – J.S.-Č.*). 18. oktobrī aizsūtījām tās paraugu uz Franciju, kur tika izrādīta liela interese.»

«Viļānu» lini zied baltiem ziediem, bet ir iecere un darbs jau ir procesā pie jaunas linu šķirnes veidošanas – ziliem ziediem, kā Raimonda Paula dziesmā. Tā varētu būt gatava jau pēc pāris gadiem. Centrā selekcionēta, izveidota un šķirņu katalogā reģistrēta arī vietējā kaņepju šķirne «Pūriņi», kuru gana lielā platībā – 50 hektāros – šobrīd audzē zemnieku saimniecība «Kotiņi» Šķilbēnu pusē. «Saimniecībai ir tālejoši plāni ar perspektīvu uz kaņepju audzēšanas attīstību,» priecājas selekcionāre.

Savulaik Veneranda gandrīz deviņus gadus nostrādājusi Balvos, Viļānos atgriezusies vecāku dēļ. Tieši no viņiem nāk mīlestība uz dzimto zemi: «Es ļoti rūpējos par vecākiem. Viņi arī bija zemnieki, audzēja linus, un es jau no piecu–sešu gadu vecuma braucu līdzī palīgā linus pārstrādāt. Tolaik visu darīja zemnieki paši, tā nu tētis un mamma lika linus uz tā ruļļa un ņēma nost, bet es zirdziņu regulēju, lai neapstājas, iet un iet lēnām. Tā man tā linu audzēšanas pieredze ir jau no bērna kājas.»

Šobrīd gan linu audzēšana nav plaši izplatīta Latvijā, lai arī pieprasījums pēc tiem esot liels. «Nolikvidēt var daudz ko, un linus tai skaitā nolikvidēja, bet atjaunot ir ļoti grūti,» nopūšas pētniece. «Savulaik visā Latvijā audzēja ap 92 000 hektāriem linu.»

Arī kaņepju audzēšana neesot nemaz tik populāra, daudz, kas audzē, dara to vien savām vajadzībām, nevis pārdošanai, turklāt problēma ir arī tā, ka Latvijā nav kaņepju pārstrādes rūpnīcas. Tomēr aktivitātes notiek, tā šogad Mežvidu pusē audzētas Lietuvas jaunās šķirnes «Austa» kaņepes projekta «Inovātivi risinājumi industriālo kaņepju apstrādē un pārstrādē» ietvaros. Tās izdevušās ļoti labas, pateicoties siltajai vasarai, paspējušas pat sēklas ienākties: «Tagad notiek ražas datu apstrāde, tāpēc par rezultātiem vēl nevar spriest. Sēklu raža pārāk liela nav, bet tas skaidrojams ar to, ka sēklaudzēšanai ir vieni noteikumi, bet mēs šos linus audzējam šķiedrai, kur ir atkal citi noteikumi.»

Rapša dažādu šķirņu izmēģinājumu lauks

Veneranda Stramkale ar toreizējo Valsts prezidentu Raimonu Vējoni, saņemot balvu nominācijā «Par mūža ieguldījumu lauksaimniecībā» lauksaimnieku konkursā «Sējējs» 2018. gadā

Šī gada Lauku dienu dalībnieki firmas «Sygenta» izmēģinājumu laukā

Zinātniskais centrs savulaik iesaistījies arī sojas kultūras audzēšanas Latvijā iespēju un īpatnību izpētē. «Šī kultūra ir ļoti derīga un vajadzīga Latvijai, turklāt tā ir ļoti interesanta,» teic Veneranda, piebilstot, ka ar trīs gadiem – tik ilga projekts – gan ir krietni par maz kārtīgai izpētei, cilvēku izglītošanai utt. Projekta ietvaros audzētas vairākas šķirnes, pētītas tehnoloģijas, Latgalē gan pagaidām soja nav guvusi popularitāti, kā, piemēram, Saldus pusē, kur ir zemnieki, kas to audzē pat simts hektāru vienā saimniecībā.

Kas ir visinteresantākais šajā darbā?

«Mans darbs. Tāpēc es tik ilgi strādāju un strādāšu, kamēr vien kājas varēšu pavilkt. Lauks mani atdzīvina, ārstē. Ja gadās kāda ķibele, tad mans lauks ar manu kultūru daudzveidību ir tas, kas mani ārstē. Es esmu ļoti laimīga un gandarīta, ka es tādu dzīves ceļu izvēlējos. Un, ja arī ir cilvēki, kas nesaprot, iespējams, pat pārmet, kāpēc tik ilgi strādāju, – es taču saprotu, ko es varu izdarīt un ko nevaru, zinātnei nevar jebkurš no malas atnākt un vadīt, un strādāt. Ne par velti es esmu lauksaimniecības zinātnu doktore, promocijas darbu aizstāvēju – tas vēl vairāk manas zināšanas un pieredzi pilnveidoja. Esmu izdarījusi gandrīz visu, ko varu izdarīt. Manis paveikto ir atzinīgi novērtējusi gan Zemkopības ministrija, gan Rēzeknes, Balvu un citu novadu domes – istaba ir vienos Pateicības rakstos.»

Tikmēr, vaicāta par vaļaspriekiem, Veneranda atzīst: «Laika ļoti maz atliek, vēl kaut kas arī pie mājām jāpadara. Kad bija Viļānos baznīcas koris, biju tā prezidente, 22 gadus nodziedāju – tas bija man ļoti liels gandarījums, morāli spēcīnāja, tāpat kā mani lauki.»

Atvadoties vēl pētniece padalās, ka šodien (*saruna notika 19. oktobrī – J.S.-Č.*) plānots sēt ziemas zirņus, kas esot kas pavisam jauns – vēl tikai pirmie soļi un daudz pētījumu priekšā.

Venerandas dzīvespārs, dzīvesprieks un milzīgā mīlestība uz savu darbu, kas caurauž visu sarunu, patiesi iedvesmo. Lai Dievs dod spēku un veselību citugad, ja vien apstākļi ļaus, tikties Lauku dienās tepat, netālu no Viļāniem, Latgales lauksaimniecības zinātnes centra izmēģinājumu laukos. Vai arī mazākā pulciņā apmeklēt kā tūrisma objektu šo, gribas sacīt, «brīnumu lauku», uzklaustīt tā lopotnās pieredzes stāstus un apbrīnot to, ko spēj paveikt cilvēks, ja vien tic sava darba nozīmīgumam. **■**